

METİN TÜRLERİ

TÜRKÇE DERS NOTLARI

21 TEMMUZ 2020

www.z-turkce.com

MAKALE

Makale: Bir konu hakkında bilgi vermek, açıklama yapmak, toplumu aydınlatmak, bir düşünceyi desteklemek ya da bir düşünceye karşı çıkmak amacıyla yazılmış gazete ve dergi yazılarına denir. Gazetelerin baş sayfalarında yer alan makalelere "başmakale" adı verilir. Makale türü edebiyatımıza Tanzimat döneminde gazete ile girmiştir. Türk edebiyatındaki ilk makaleyi de bu dönemde Şinasi yazmıştır. Şinasi'nin "Mukaddime" isimli bu makalesi Tercüman-ı Ahval gazetesinde yayımlanmıştır.

www.z-turkce.com

Makalenin Özellikleri:

- » Makale giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur.
- » Makalede konu sınırı yoktur.
- » Ele alınan konuyu ispatlama amacı vardır.
- » Ele alınan konu incelenirken doğru bilgi ve deliller kullanılmalıdır.
- » Okuyucunun anlayacağı açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır.

DENEME

Deneme: Yazarın kendi belirlediği bir konuda kişisel görüşlerini serbest bir şekilde ve samimi bir üslupla aktarmasına denir. Deneme türünün dünyadaki en tanınmış ismi Fransız yazar Montaigne'dir. Edebiyatımızdaki en başarılı deneme yazarı ise Nurullah Ataç'tır. Türk edebiyatındaki diğer önemli deneme yazarları; Ahmet Haşim, Suut Kemal Yetkin, Falih Rıfkı Atay, Melih Cevdet Anday, Mehmet Kaplan, Cemil Meriç...

www.z-turkce.com

Denemenin Özellikleri:

- » Konu sınırlaması yoktur.
- » Bir sohbet havası içinde, kendi kendine konuşuyormuş gibi yazılır. (benli anlatım)
- » Tamamen öznel bir yaklaşımla yazılır.
- » Yazar ortaya attığı görüşlerini ispatlamak amacı gütmeyiz.
- » Yalın ve içten bir dille, samimi bir üslupla yazılır.

Örnek Deneme: İnsan her gördüğü şeyi her zaman görmüyor. Şu satırları yazdığım sırada, arkamda kitaplığın üstünde duran vazoyu hayalimde canlandırmak istedim. Ne biçim şeydi o vazo? Rengi, çizgileri nasıldı? Hatırlayamadım. Sorular zihnimde uzayıp gittikçe, oradaki vazonun varlığından bile şüpheye başladım. Çevremizden kayboldukları zaman yokluklarını ansızın hissedecek kadar bizden olan, yaşayışımıza karışan şeyleri bile çok defa görmekten uzağız. Ama bazı anılarımız olur, bilinmez nasıl, bilinmez niçin, gördüğümüz halde görmediğimiz bir şeyi göreceğimiz tutar ve bütün düşüncelerimiz onunla dolar. (Suut Kemal Yetkin)

ELEŞTİRİ (TENKİT)

Eleştiri (Tenkit): Bir edebi eserin veya düşünce yazısının başarısı ya da başarısızlığı hakkında hüküm bildiren yazılardır. Eleştiri yazarlarına "eleştirmen" denir. Edebiyatımızda eleştiri Şinasi'nin dil tartışmalarıyla başlar. Tanzimat döneminde Namık Kemal-Ziya Paşa, Recaizade Mahmut Ekrem-Muallim Naci tartışmaları eleştiri türünde önemli örneklerdir. Cumhuriyet döneminin önemli eleştiri yazarları Nurullah Ataç, Cevdet Kudret, Suut Kemal Yetkin'dir.

www.z-turkce.com

Eleştirinin Özellikleri:

- » Eleştirisi yapılan eserin veya sanatçının okuyucuya birçok yönden tanıtılmasını sağlar. Bu bakımdan eleştirmen okuyucuya yol gösterir.
- » İyi bir eleştirmen objektif olmalı, öznellikten uzak durmalıdır.
- » Eleştiri yapacak kişi eleştirdiği konu hakkında uzman olmalıdır.

Örnek Eleştiri Yazısı: Kemal Sunal, Halit Akçatepe, Adile Naşit, Şener Şen gibi birbirinden değerli sanatçıların rol aldığı ve Ertem Eğilmez'in yönetmenliğini yaptığı "Şaban Oğlu Şaban" filmi 1977 yılında çekilmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosunun birçok özelliğini başarılı bir şekilde yansıtan film, aradan geçen uzun zamana rağmen hâlâ değerini korumaktadır. Yeşilçam sinemasının en eğlenceli yapıtlarından biri olan film, günümüzde bile en beğenilen filmlerden biridir.

HATIRA (ANI)

Hatıra (Anı): Meşhur bir kişinin hayatında başından geçenleri sanat değeri taşıyan bir üslupla anlattığı nesir türüne denir. Anı yazmanın amacı, kişinin yaşadığı tecrübeleri başkalarıyla paylaşmasıdır. Türk edebiyatındaki ilk anı örneği Orhun Kitabeleridir. İlk manzum anı örneği ise Sevâdî'nin "Hâlname"sidir. Babürşah'ın "Babürname"si ile Evliya Çelebi'nin "Seyahatname"si de bu türdeki en eski örneklerdir.

www.z-turkce.com

Hatıranın Özellikleri:

- » Anı yazan kişi, olayları kendi bakış açısından anlatır.
- » Anılarını anlatırken o dönemle ilgili belgelerden faydalanabilir.
- » Anılar yazılırken dürüst ve içten davranılmalıdır.
- » Anı yazan kişi taraflı ya da tarafsız olabilir.

Örnek Anı: 24 Ağustos 1922'de karargâhımızı Akşehir'den taarruz cephesi gerisindeki Şuhut kasabasına naklettirdik. 25 Ağustos 1922 sabahı da Şuhut'tan savaşı idare ettiğimiz Kocatepe'nin güneybatısında çadırli ordugâha naklettik. 26 Ağustos sabahı Kocatepe'de hazır bulunuyorduk. Sabah 5.30'da topçu ateşimizle taarruz başladı. (Mustafa Kemal Atatürk)

GÜNLÜK

Günlük: Bir kişinin yaşadıklarını, izlenimlerini, duygularını, düşüncelerini tarih belirterek günü gününe, sıcaklığına yazmasına denir. Günlüklerde sanatsal bir kaygı yoktur. Çünkü kişi günlüğü başkalarının okuması için yazmaz. Günlüğün eski edebiyattaki adı "ruznâme"dir. Günlük türü edebiyatımızda fazla gelişmemiştir. Türk edebiyatında batılı anlamda yazılmış ilk günlük Direktör Ali Bey'in "Seyahat Journali"dir. Nurullah Ataç bu türde yazdığı yazılara "günce" adını vermiş ve "günce" terimini edebiyatımızda ilk olarak kullanmıştır. Fali Rıfki Atay, Ömer Seyfettin, Nigâr Hanım, Salah Bırsel bu türde eser veren sanatçılardandır.

www.z-turkce.com

Günlük Türünün Özellikleri:

- » Olayı yaşayan kişi tarafından içtenlikle ve samimi bir şekilde yazılmalıdır.
- » İnandırıcılığı yüksek yazılardır.
- » Meşhur kişilerin yazdığı günlükler belge niteliği taşır.
- » Yaşanan olayları çarpıtmadan yansıtır.
- » Günlük, yazan kişinin kendi kendisiyle dertleşmesi, konuşması, hesaplaşmasıdır.

Örnek Günlük: Bu sabah alayla hareket ettik. Hava güzeldi. Şimdi karargâha geldik. Henüz çadırlar kurulmadı. Ben çok yorgunum. Yorgunluktan biraz başım ağrıyor. Yolda mola ederken bir Turan gazetesi bulduk. Tarih 2 Teşrin-i evvel idi. Bulgaristan'ın, Sırbistan'ın münasebetlerini kestiklerini yazıyordu. Hatta Vedranje civarında bir muzafferiyetten haber veriyor... (Ömer Seyfettin, 5 Teşrin-i Evvel 'ekim')

BİYOĞRAFI

Biyografi (Yaşam Öyküsü): Çeşitli alanlarda tanınmış, başarılı olmuş kişilerin hayatlarını anlatan yazı türüne denir. Divan edebiyatında yazılan ve meşhur şairlerin hayatlarını konu alan "Şuara Tezkireleri", günümüzdeki biyografi türüyle benzerlik gösterir. Peygamberlerin hayatlarını konu edinen "siyer" ilmi de biyografi türüyle benzerlik gösterir. www.z-turkce.com

Biyografinin Özellikleri:

- » Biyografisi yazılan kişi hakkında titiz ve tarafsız bir çalışma yapılmalıdır.
- » Kişinin yaşam öyküsü gerçeğe uygun bir şekilde yazılmalıdır.
- » Biyografi yazılırken hatıra, günlük, mektup gibi belgelere başvurulabilir, hayatı kaleme alınan kişinin yakınlarıyla görüşülebilir.

Örnek Biyografi: Sezai Karakoç, 1933 yılında Diyarbakır Ergani'de doğdu. İlkokulu Ergani'de, ortaokulu Gaziantep Ortaokulu'nda, liseyi Maraş Lisesi'nde tamamladı. Bursluluğu kazanarak girdiği Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye bölümünden 1955 yılında mezun oldu. Maliye Müfettiş Muaviniği (1956-1959) ile Gelirler Genel Müdürlüğü Kontrolörlüğü (1959-1965) görevlerinde bulundu. Daha sonra memurluktan ayrıldı ve yayın hayatını seçerek İstanbul'da yaşamaya başladı. 1960 yılından itibaren çıkardığı DİRİLİŞ dergisini ve yayınlarını kurdu.

OTOBİYOĞRAFI

Otobiyografi (Öz Yaşam Öyküsü): Yaptığı çalışmalarla, eserleriyle, başarılarıyla ün yapmış bir kişinin kendi hayatını anlattığı yazı türüne denir. Otobiyografisini yazan bir kişinin objektif olması zordur. Çünkü kişi hayatındaki her ayrıntıyı ya da hatırlamak istemediği anları yazmak istemeyebilir. Otobiyografiyi anı türünden ayıran fark ise şudur; Otobiyografi yazan kişi sadece kendi yaşamını anlatır. Anı yazan kişi ise anılarında başkalarından da bahseder.

Örnek Otobiyografi: Merhaba, ben Yusuf. 1980 yılında Denizli'de doğmuştum. Çocukluğum Denizli'de geçti. 13 yaşındayken annemi kaybettim. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimimi Denizli'de tamamladım. Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 2003 yılında mezun oldum. Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen olarak görev yapmaktayım. Öğretmenlik hayatımın yanında dijital yazarlık, web tasarım ve grafik tasarım alanlarında hizmet vermekteyim.

MEKTUP

Mektup: Bir haberi, isteği, duyguyu, düşünceyi veya dileği, yanımızda olmayan birine iletme amacıyla yazılan özel yazılara denir. Mektuplar yazılış amaçlarına göre farklı türlere ayrılır; Özel mektuplar, resmi mektuplar, edebi mektuplar, dini mektuplar, iş mektupları... Edebiyatçıların birbirlerine veya yakınlarına yazdıkları mektuplar olan edebi mektuplar anlatımları bakımından sanat değeri taşıyan mektup türleridir. www.z-turkce.com

Bazı yazarlar deneme, roman, öykü, köşe yazısı, tenkit vb eserlerini oluşturmak için mektup türünden biçim anlamında faydalanmışlardır.

Divan edebiyatında bazı şairlerin ve yazarların mektupları ile resmi mektuplar "münşeât" mecmualarında geniş yer tutmuştur. Fuzuli'nin "Şikayetname" adlı eseri, edebi mektup türünün ilk örneklerindendir. Kanuni Sultan Süleyman ve oğulları arasında yazılmış bazı manzum mektuplar da vardır.

Mektup türü Tanzimat döneminde Şinasi ile birlikte çağdaş özellikler göstermiştir. Şinasi'nin 1851 yılında Paris'ten annesine yazdığı mektup, özel mektup türüne bir örnektir. Namık Kemal ve Abdülhak Hamit Tanzimat döneminde mektup türünde başarılı eserler vermiş diğer yazarlardır. Namık Kemal'in sayfalar süren mektupları (Namık Kemal'in Mektupları, Abdülhamit'e Mektuplar) tarih ve edebiyat açısından önemli birer belge niteliğindedir. Milli Edebiyat akımının ve Türkçülüğün öncülerinden olan Ziya Gökalp de (Limni ve Malta Mektupları) bu türde başarılı eserler vermiştir. Bunların dışında Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Memduh Şevket Esendal bu türde eserleri olan sanatçılarımızdandır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar "Mutallâka" adlı romanını yazarken biçimsel anlamda mektup türünden faydalanmış ve bu konuda ilk olmuştur. Halide Edip Adıvar'ın "Handan" adlı romanı da mektuplardan oluşur. Ömer Seyfettin'in mektup biçiminde yazılmış hikayeleri bulunmaktadır.

E-POSTA

E-Posta: E-posta (elektronik posta), insanların internet üzerinden birbirlerine gönderdikleri dijital mektuptur. Mektupta olduğu gibi herhangi bir kağıt kullanımı gerektirmeyen e-posta, internet üzerinden anında alıcısına ulaşır. Hem zamandan tasarruf edilmesini hem de kağıt kullanımından doğan ağaç katliamının önüne geçilmesini sağlar. Aynı zamanda e-postalara fotoğraf, video, müzik gibi birçok materyal ve doküman eklenebilir. E-posta hesabı, çoğu ücretsiz olan servis sağlayıcılardan edinilebilir. E-posta, çok ucuz ve kullanımı kolay bir iletişim yoludur. Dünya üzerinde her gün milyarlarca e-posta gönderilmektedir. Ancak güvenlik açıkları çok olan bir iletişim aracıdır. Dolandırıcılar kullanıcılara gönderdikleri e-postalarla binlerce, on binlerce kişiyi dolandırmaktadırlar. Bu sebeple kaynağı bilinmeyen e-postaları açmak ve içeriğini indirmek konusunda çok dikkatli olunmalıdır.

MASAL

Masal: İnsanların hayal dünyalarının bir ürünü olan masal, gerçek dünya ile ilgisi olmayan ve olağanüstü özelliklere sahip olan kahramanların başlarından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı ve yazarları olmayan eserlerdir. Edebiyatımızda Keloğlan Masalları, Binbir Gece Masalları vb önemli örnekleri vardır. Masal türünde eser vermiş sanatçılarımız arasında Muzaffer İzgü ve Eflâtun Cem Güney önde gelen şahsiyetlerdir. www.z-turkce.com

Masalın Bölümleri:

1. "Bir varmış, bir yokmuş" "Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde" vb tekerlemelerle başlayan ve döşeme adı verilen giriş bölümü.
2. Asıl olayın anlatıldığı bölüm.
3. Olayların güzel bir sonuca bağlandığı, "Gökten üç elma düştü" "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" vb tekerlemelerle bitirilen dilek bölümü.

Masalın Özellikleri:

- Olayın geçtiği yer hayalidir. Örneğin; Kaf Dağı, Yedi Yerin Altı vb.
- Olayın zamanı belli değildir.
- Olaylar abartılı bir şekilde anlatılır.
- Masal kahramanlarının bazıları olağanüstü varlıklardır. Örneğin; cinler, periler, devler, ejderhalar...
- Masal kişilerinin bazıları sembol tiplerdir. Örneğin; padişah, vezir, köylü, harami...
- Olay genelde geçmiş zaman kipiyle anlatılır.
- Masalların eğitici-öğretici yönü vardır.
- Masallarda tekrarlara yer verilir. Örneğin; padişahın üç oğlu vardır veya gökten üç elma düşer.
- Masalların sonu genelde tatlıya bağlanır. İyiler kazanır, kötüler kaybeder ve cezalandırılır.

Masalın Unsurları:

» Tekerleme: Masalın başında veya sonunda kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. "Bir varmış, bir yokmuş" veya "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine" gibi. Tekerlemeler masalı dinleyenlerin dikkatini çekmek, onları masalın hayal dünyasına katmak amacıyla söylenir.

» İnsanlar ve Varlıklar: Masallardaki varlıkların bir kısmı doğüstü varlıklardır. Örneğin; cinler, periler, devler... Bunlara insan vasfı verilmiştir. İyileri, kötöleri vardır. İnsanlar gibi konuşurlar.

» Yer ve zaman: Masalda olayın geçtiğı yer ve zaman belirsizdir. Genelde hayali bir ölkede ve evvel zaman içinde olay anlatılır.

www.z-turkce.com

HİKAYE (ÖYKÜ)

Yaşanmış veya yaşanabilecek olayları belirli bir yere ve zamana bağlı olarak anlatan, romandan kısa olan edebi eserlere hikaye denir.

Dünya Edebiyatında Hikaye: Hikaye türü rönesanstan itibaren gelişmeye başlamıştır. Batıda bu türün ilk örneği İtalyan yazar Giovanni Boccaccio'nun "Decameron" adlı hikayesidir. Bu türün diğer önemli yazarları; Fransız edebiyatında Maupassant, Rus edebiyatında Çehov, Amerikan edebiyatında O'Henry'dir.

Türk Edebiyatında Hikaye: Edebiyatımızda Orhun Kitabeleri hikaye tekniğiyle yazılmıştır. Ayrıca Dede Korkut hikayeleri, kahramanlık (Köroğlu, Kırmanşah, Yaralı Mahmut, Şah İsmail) ve sevdâ (Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvi Han) konulu halk hikayeleri, meddah hikayeleri hep birer hikayedir. Ancak bunlar batılı anlamdaki hikayeden farklıdır. Türk edebiyatında bugünkü anlamda çağdaş hikaye 1870'lerde görülmeye başlar. Ahmet Mithat Efendi 1870 yılında "Kissadan Hisse" isimli hikaye kitabını yazar. Aynı yıllarda Emin Nihat "Müsameretname" adlı eserini yazar. Hikaye türünün batılı anlamda ilk güzel örneği Samipaşazade Sezaî'nin 1892'de yazdığı "Küçük Şeyler"dir. Türk hikayesini olgun bir seviyeye çıkaran ise Servet-i Fünun döneminde Halit Ziya Uşaklıgil'dir. Milli edebiyat döneminde Ömer Seyfettin bu türde başta gelen bir yazardır. Diğer önemli hikaye yazarları; Memduh Şevket Esendal, Sait Faik Abasıyanık, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ahmet Hikmet Müftüoğlu.

Hikaye Türünün Özellikleri:

- » Hikayede tek bir olay işlenir.
- » Cümleler genelde kısadır.
- » Olay anlatılırken uzun tasvirlerle yer verilmez.
- » Hikayede yer alan kişiler hakkında ayrıntılı karakter tahlilleri yoktur.
- » Zaman dilimi dardır.
- » Olayın geçtiği mekanlar sınırlıdır.
- » Olaylar anlatıcı tarafından yönlendirilir.

HİKAYENİN ÖGELERİ:

Hikayenin temel unsurları olay, yer, zaman ve kişidir.

Olay: Öykü kahramanının başından geçen olay ya da durumdur.

Çevre (Yer): Hikayede sınırlı bir çevre vardır. Olayın geçtiği çevre çok ayrıntılı anlatılmaz, kısaca tasvir edilir.

Zaman: Hikaye kısa bir zaman diliminde geçer. Hikayeler geçmiş zamana göre (-di) anlatılır. Konu, yazarın kendi ağzından veya kahramanın ağzından anlatılır.

Kişi: Hikayede az kişi vardır. Bu kişiler ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaz. Hikayede kişiler sadece olayla ilgili “çalışkanlık, titizlik, korkaklık, tembellik” gibi yönleriyle anlatılır. Kişiler veya tipler, belli bir olay içinde gösterilir. Bu tiplerin de çoğu zaman sadece belli özellikleri yansıtılır.

HİKAYE TÜRLERİ

1. Olay Hikayesi (Klasik Hikaye - Maupassant Tarzı Hikaye): Kurucusu Fransız edebiyatından Guy de Maupassant'tır. Türk edebiyatında Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin, Orhan Kemal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay, Sebahattin Ali bu türde örnekler vermiş önemli yazarlardır. Olay hikayesi serim (giriş), düğüm (gelişme) ve çözüm (sonuç) bölümlerinden oluşur.

Olay Hikayesinin Özellikleri:

- » Bu tür hikayelerde en önemli öge "olay"dır.
- » Okurda bir gerilim uyandırmak için olayda zaman zaman düğümler oluşturulur, engeller çıkarılır.
- » Sonrasında engeller aşamalı bir şekilde aşılar, düğümler çözülür.
- » Olay gelişirken yer yer merak öğeleri kullanılır.
- » Hikaye kahramanları ayrıntılara girmeden fizikî ve ruhî yönleriyle tasvir edilir.
- » Olayın geçtiği mekan da yine ayrıntılara girmeden anlatılır.
- » Olay belli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşir.

2. Durum Hikayesi (Kesit Hikayesi - Çehov Tarzı Hikaye): Yaşamdan belli bir kesit sunan hikayelerdir. Bu türün en güzel örneklerini Rus edebiyatından Çehov vermiştir. Türk edebiyatında Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esenalp durum hikayesinde örnekler vermiş önemli yazarlardır.

Durum Hikayesinin Özellikleri:

- » Durum hikayelerinde duygular ve hayaller anlatılır.
- » Yaşamın belli bir noktasından kesitler sunulur.
- » Hikaye kişileri tanıtılmaz, kişilerin olayla ilgili yönleri anlatılır.

- » Mekan anlatılmaz, okuyucuya sezdirilir.
- » Hikayede giriş veya sonuç yoktur. Yazar hayatın bir noktasından hikayeye girebilir.
- » Olayların akışı okuyucunun hayal gücüne bırakılır.

HALK HİKAYESİ

Halk hikayeleri Anadolu'da 16. yüzyılda destanın yerine ortaya çıkmış, çağdaş hikayeye geçişi sağlayan anonim hikayelerdir. Halk hikayeleri ozanlar tarafından saz eşliğinde icra edilerek nesilden nesile aktarılmıştır. Türk edebiyatında halk hikayelerinin ilk örneği Dede Korkut Hikayeleri'dir. Halk hikayeleri konuları bakımından üçe ayrılır;

- 1- Kahramanlık konulu halk hikayeleri
- 2- Sevda (aşk) konulu halk hikayeleri
- 3- Kahramanlık ve sevda konulu halk hikayeleri

Halk Hikayelerinin Özellikleri:

- » Destandan kısa, masaldan uzun hikayelerdir.
- » Nazım-nesir karışıktır.
- » Tekerlemeler ve dualar gibi kalıplaşmış sözler barındırır.
- » Halk hikayelerinde masal, efsane, atasözü gibi türlerden yararlanılır. Bunun amacı dinleyicinin kıssadan hisse çıkarmasını sağlamaktır.
- » Konu genellikle aşktır.
- » Bazı halk hikayelerinin tarihi olaylarla yakın ilişkisi vardır.

ROMAN

İnsanların, toplumların başlarından geçen yaşanmış ya da yaşanabilecek olayları zaman ve mekan öğeleriyle birlikte ayrıntılı olarak anlatan eserlere roman denir. Dünyada 16. yüzyılın sonlarından itibaren gelişmiş romanlara rastlanılmaya başlanır. İlk başarılı roman örneği ise İspanyol edebiyatından Miguel de Cervantes'in 17. yüzyılda yazdığı "Don Kişot" isimli eserdir.

Konularına Göre Roman Türleri:

- » Biyografik roman: Bir sanatçının veya önemli bir kişinin hayatını konu edinir.
- » Psikolojik roman: Psikolojik tahlillerin yapıldığı romanlardır.
- » Tezli roman: Belli bir fikri savunan romanlardır.
- » Töre romanı: Gelenek ve görenekleri anlatan romanlardır.
- » Köy romanı
- » Tarihi roman
- » Polisiye roman
- » Macera romanı ...

Edebi Akımlara Göre Roman Türleri:

Klasik roman: Akla ve mantığa hitap eden romanlardır.

Romantik roman: Duyguların ağırlıklı olduğu romanlardır.

Realist (gerçekçi) roman

Naturalist roman: Bilimsel incelemelerin yapıldığı romanlardır.

Dünya Edebiyatında Roman: Dünyada ilk roman kabul edilen "Genji'nin Hikayesi" (Murasaki Şikibu-Japonya) ile 11. Yüzyıldan itibaren örnekleri görülmeye başlanan roman türü, 16. yüzyılın sonlarından itibaren gelişmeye başlamıştır. İlk başarılı roman örneği ise İspanyol edebiyatından Miguel de Cervantes'in 17. yüzyılda yazdığı "Don Kişot" isimli eserdir.

Dünya edebiyatında önemli roman yazarları:

İspanya: Cervantes

Fransa: Balzac, Emil Zola, Victor Hugo, Gustave Flaubert

Rusya: Dostoyevski, Tolstoy, Gogol

İngiltere: Charles Dickens

Türk Edebiyatında Roman: Türk edebiyatında ilk romanlar Tanzimat döneminde tercüme yoluyla görülür. Yusuf Kamil Paşa Fenelon'un "Telemaque" isimli romanını 1862 yılında "Tercüme-i Telemak" adıyla dilimize çevirmiştir. Daha sonra Victor Hugo'nun "Sefiller"i 1862'de "Hikaye-i Mağdurîn" adıyla, Daniel Defoe'nin "Robinson Crusoe'su 1864'te ""Robenson Hikayesi" adıyla dilimize çevrilmiştir. Bundan sonra artık yerli romanlar edebiyatımızda görülmeye başlar ve bunların birçoğu kendi alanında ilk olma özelliğine sahiptir.

İlk yerli roman: Taaşşuk-u Talat ve Fitnat (aşk romanı) - Şemsettin Sami

İlk edebî roman: İntibah (romantizm etkisiyle yazılmıştır) - Namık Kemal

İlk realist roman: Araba Sevdası - Recaizade Mahmut Ekrem

Batılı anlamda ilk edebi romanlar: Mai ve Siyah - Halit Ziya Uşaklıgil, Aşk-ı Memnu - Halit Ziya Uşaklıgil

İlk psikolojik roman: Eylül - Mehmet Rauf

En başarılı psikolojik roman: Dokuzuncu Hariciye Koğuşu - Peyami Safa

İlk köy romanı: Karabibik - Nabizade Nazım

İlk tarihi roman: Cezmi - Namık Kemal

İlk tezli roman: Yaban - Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Milli Mücadele dönemi başarılı romanları: Çalıkuşu - Reşat Nuri Güntekin, Ateşten Gömlek - Halide Edip Adıvar, Vurun Kahpeye - Halide Edip Adıvar, Yaban - Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Roman Türünün Özellikleri:

- » İnsan hayatını ilgilendiren her olay romanın konusu olabilir.
- » Ele alınan konu bir plana göre işlenir. Bu plan giriş (serim), gelişme (düğüm), sonuç (çözüm) bölümlerinden oluşur.
- » Konunun yaşanmış veya yaşanabilecek olaylardan oluşması önemlidir.
- » Olağan dışı olaylar roman türünde kabul görmez.
- » Roman kahramanları hayatın içinden seçilir. Bunlar toplumun her kesiminden olabilir.
- » Romanda geçen zaman birkaç saat, birkaç gün, bir ömür veya daha uzun bir süre olabilir.
- » Mekan hikayeye göre daha geniştir ve ayrıntılı olarak tasvir edilir.

» Dil ve üslup hikayede olduğu gibidir. Olay ya birinci kişi olan hikaye kahramanı tarafından, ya da yazar (üçüncü kişi) tarafından anlatılır.

» Yazar olayları anlatırken monolog (kişinin kendisiyle konuşması) ve diyaloglardan (kişilerin karşılıklı konuşması) yararlanır.

www.z-turkce.com

TİYATRO

Bir sahnede seyirci önünde oyuncuların temsil etmeleri amacıyla yazılmış edebi eserlere tiyatro denir. Yunanca "theatron" kelimesinden doğmuştur. Bugünkü anlamda ilk tiyatro M.Ö. 6. yüzyılda eski Yunan'da şarap tanrısı Dionysos adına yapılan törenlerde ortaya çıktı. O zaman sergilenen bu oyunlar antik tiyatronun iki türü olan trajedi ve komedinin kaynağıdır. Dram türü ise 19. yüzyılda Romantizm akımına bağlı sanatçılarca geliştirilmiştir. Tiyatronun unsurları olay, kişiler, çevre, zaman, üslup ve amaçtır. Tiyatroyu diğer edebi türlerden ayıran en önemli özellik ise, olayın seyirci önünde oyuncular tarafından hareketli bir şekilde canlandırılmasıdır. Bu yönüyle tiyatro hem göze hem kulağa hitap eder. www.z-turkce.com

Tiyatro Terimleri

Dramatize: Bir olayı canlandırma

Diyalog: Kişilerin karşılıklı konuşmaları

Fasıl: Bölüm

Epizot: Modern tiyatrodaki perde

Mizansen: Yönetmenin sergilenecek oyun için yaptığı hazırlık çalışması, oyuncuları düzene alması

Replik: Oyuncuların sözlerinden her biri

Reji: Oyunu yönetmek

Rejisör: Yönetmen

Suflör: Oyunculara, rollerinde unuttukları sözleri izleyiciye duyurmadan hatırlatan kişi

Temaşa: Oyun

Skeç: Genelde güncel konuların işlendiği kısa komedi

Örnek Tiyatro: Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı eserinden bir bölüm.

Zibâ Dudu – Evlâdım, Gelin Hanım'ı getirdik. Gel koltuğuna gir de köşeye oturt.

Müştak Bey (Neşâtından türlü türlü tuhafliklar ederek Sâkine Hanım'ı Habbe Kadın koltuklamış olduğu halde karşılar.) – Vaayy.

Zibâ Dudu (Habbe Kadın'a) – A dostlar Damat Bey Gelin Hanım'ı görür görmez sevincinden bayıldı.

Müştak Bey – Hayır, sevincimden bayılmıyorum. Kederimden yüreğime iniyor. Âh!

Habbe Kadın (Zibâ Dudu'ya) – A zavallı Gelin Hanım'ı bir titreme aldı. Amanın al basmasın. (Sâkine Hanım'ı sandalyeye oturtur.)

Müştak Bey – Nedir bu?

Zibâ Dudu – İşte ömrün oldukça sana can yoldaşı olacak sevgili ayalin Sâkine Hanım.

Müştak Bey – O bana can yoldaşı olacağına canım çıksa daha canıma minnettir.

Zibâ Dudu (Habbe Kadın'a) – Adamlar Damat Bey sayıklamaya başladı. Galiba safâsından aklını şaşırmış.

Habbe Kadın (Zibâ Dudu'ya) – Biçâre hasretine kavuştuğu için sevinç delisi oldu.

Müştak Bey (Hüzün ile) – Âh âh âh!

BLOG

Bloglar, internet ortamında oluşturulan kişisel web sayfalarıdır. Blog ismi, İngilizce "web" ve "log" kelimelerinin birleşmesinden oluşan "weblog" kavramının yaygınlaşmış adıdır. Blog içeriği html, php vb. herhangi bir teknik kodlama bilgisi gerektirmeden kişinin araştırma, makale, fikir yazısı, gezi yazısı, günlük, eğitim, eleştiri vb. tarzda kaleme aldığı yazıları kendine ait kişisel blogunda yayınlamasıyla oluşur. Bu yazılar internet ortamında paylaşılır. Okuyucular bu yazılara yorumlar yapabilirler, kendi sosyal medya hesaplarında paylaşabilirler. Böylece yazar ve okuyucu arasında bir bağ kurulur. Blog yazıları güncel olandan eskiye doğru blog ana sayfasında yayımlanır. Yani bloglar bir bakıma dinamik birer web sitesidir. Bu yazılarda yazarın adı, soyadı, tarih, yer vb. bilgiler bulunur. Yazar dilerse bu bilgileri gizli tutabilir. Blog kurmak çok kolay olup sadece bir e-posta hesabıyla yapılabilir. Bu konuda web master bilgisine gerek yoktur. Blog sağlayıcı servisin gerekli yönlendirmeleri takip edilerek gerek stil anlamında, gerekse genel ayarlar anlamında bloglar yönetilebilir. Günümüzde gittikçe yaygınlaşan bloglar, birçok konuda yazılmış yazılarla karşımıza çıkmaktadır. Seyahat etmeyi seven, gittiği yerlerin fotoğrafını çekip buradaki gözlemlerini yazıya döken seyahat blogları; teknoloji ile ilgili izlenimlerin paylaşıldığı teknoloji blogları; eğitim-öğretim ile ilgili araştırmaların, incelemelerin, materyallerin vb. eğitim-öğretim dokümanlarının paylaşıldığı eğitim blogları; kitap okumayı seven kişilerin okudukları kitaplarla ilgili düşüncelerini yazdıkları düşünce yazıları içeren bloglar gibi birçok konuda insanlar yazılarını bu bloglarda paylaşmaktadırlar. Ülkemizde de oldukça popüler olan blog yazarlığı artık konferanslar, seminerler, ödüller vb. ile organize hale gelmiştir. Özellikle 2010 yılından sonra blog sayısında hatırı sayılır bir artış yaşanmıştır.

FIKRA

Fıkra: Güncel, siyasi ve sosyal konularla ilgili yazılan yazılardır. Fıkralar gazete veya dergilerin belirli bir köşesinde yer alır. Batıda bu tür yazılara "kronik" adı verilir. Edebiyatımızda fıkra türünün ilk başarılı örneğini Ahmet Rasim vermiştir. Diğer önemli fıkra yazarları ise Peyami Safa, Necip Fazıl Kısakürek, Falih Rıfkı Atay, Osman Yüksel Serdengeçti, Hüseyin Cahit, Ahmet Haşim'dir.

www.z-turkce.com

Fıkranın Özellikleri:

- » Fıkroda işlenen konuyu ispatlama amacı yoktur.
- » Yazar konu ile ilgili kendi yorumunu bildirir.
- » Yazar düşüncelerini açıklarken okuyucuyu bilgilendirme amacı güder.
- » Fıkroda konu sınırlaması yoktur.
- » Düşünceler yalın bir dille anlatılır.

Örnek Fıkra: Bir iki ay evvel diyorlardı ki, yakında basına gün doğacak!..Kalpten dua ettim, dedim ki:

– Ey geleceğin güneşi, sakın buraları cayır cayır yakma!

Meğer ettiğim dualar kabul olmuş. Dün dediler:

– Basına gün doğdu!..

Gerçekten hava, ilkbaharı andıran bir gelişme ile yazdan kalma bir gün lâtifliğinde belirmişti.

Vapurda tesadüf ettiğim yeni yetişmelerden birine sordum:

– Doğacak dediğiniz gün bu mu idi?

Muhbir olduğu halde yazar tavrı takınarak:

– Ne yapalım? Bize doğan günler de böyle olur. Yeni sermayeli gazete çıkacak. Bizim ücretler fırlıyor... Bir türlü otuz liradan yukarıya çıkamayan muhabirlik maaşı altmış, yetmiş, yazarlıklar iki yüz, iki yüz elliye!..

(Ahmet Rasim)

SOHBET (SÖYLEŞİ)

Sohbet (Söyleşi): Yazarın kişisel görüşlerini okuyucuyla karşı karşıya konuşuyormuş gibi bir üslupla makale planında yazdığı yazılardır. Bu türün edebiyatımızdaki önemli temsilcileri ve eserleri;

- Ahmet Rasim "Ramazan Sohbetleri"
- Şevket Rado "Eşref Saati"
- Melih Cevdet Anday "Dilimiz Üzerine Söyleşiler"
- Suut Kemal Yetkin "Edebiyat Söyleşileri"

www.z-turkce.com

Sohbetin Özellikleri:

- » Her konuda yazılabilir. Çoğunlukla günlük konular işlenir.
- » Okuyucuyla karşı karşıya konuşuyormuş gibi yazılır. (senli benli anlatım)
- » Düşünceler anlatılırken fazla derine inilmez.
- » Sıcak bir dille yazılır.
- » Bir konu hakkında söyleşi yazılırken herhangi bir tezi savunma amacı güdülmez.

Örnek Sohbet: Asık suratlı insanlardan hoşlanırmısınız desem tabii bana gülersiniz. Zaten ben de biraz gülmeniz için söze böyle başladım. Güler yüze ve gülmeye dair olan bu konuşmayı asık suratla dinlemenizi istemem tabii. Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin kaşlarını çatıldığını, asık bir suratla sizi dinlediğini görürseniz konuşmak hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip bu tatsız sohbeti bir an önce bitirmeye bakarsınız. Bir de karşınızdakinin sizi güler yüzle dinlediğini, hatta araya biraz da tatlı söz karıştırarak sohbele renk verdiğini göreceksiniz konuşmuş konuşacağınız gelir. (Şevket Rado)

HABER YAZISI

Haber Yazısı: Gazetelerde, dergilerde, internet sitelerinde, radyo ve televizyon kanallarında yer alan haber bültenlerinde halka duyurulmak üzere yazılan yazılara denir. Haber yazılarının kaynakları üçe ayrılır;

www.z-turkce.com

Resmi Haberler: Resmi kaynaklardan alınan haberlerdir.

Özel Haberler: Halkın içinden toplanan haberlerdir.

Ajans Haberleri: Haber ajanslarından elde edilen haberlerdir.

Haber Yazısının Özellikleri:

- » İnandırıcı olmalı, yalan ögeler barındırmamalıdır.
- » Belgelere dayanmalıdır.
- » Objektif sunulmalıdır.
- » Açık ve anlaşılır bir kullanılmalıdır.

Örnek Haber Yazısı: Bodrum'da korkutan bir deprem daha meydana geldi. Kandilli Rasathanesi verilerine göre Pınarlıbelen-Bodrum merkezli depremin büyüklüğü 5.3. AFAD, depremin büyüklüğünü 4.9, derinliğini 9.09 km olarak açıkladı. AFAD verilerine göre saat 10.46'da Gökova açıklarında 3.4 büyüklüğünde bir deprem daha meydana geldi. Vatandaşlar sosyal medyadan depremi çok şiddetli şekilde hissettikleri mesajlarını paylaştı. Bodrum'da sabaha kadar da bir çok deprem meydana geldi. (Hürriyet, 08.08.2017)

RÖPORTAJ

Röportaj: Bir gazetecinin veya yazarın herhangi bir kişiyi, kurumu ya da kuruluşu ziyaret ederek orada kendi anlayışına göre araştırma ve gözlem yapması, bu araştırmasını belgeleyerek kaleme almasıdır. Bu tür gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.

www.z-turkce.com

Röportajın Özellikleri:

- » Yazar röportajını kendi yorumlarını katarak oluşturur.
- » Açık ve yalın bir dille okura aktarır.
- » Fotoğraf ve belgelerle destekleyebilir.
- » Röportajda diyaloglardan faydalanılır.

Örnek Röportaj:

- Dilerseniz son kitabınız üzerine konuşalım. Ama ondan önce şunu sorayım size: Öykü kitaplarınız art arda yayımlanıyor, çok mu yazıyorsunuz?
- Yo, hayır. Yirmi yılı geçti yazıyorum. O günden bu yana şöyle bir geriye bakıyorum da, binden fazla öykü yazmışım, romanlar bunun dışında. Her kitaba yirmi beş öykü koyduğumuza göre, şöyle bir seçimle daha hiç yazmadan 20 kitaplık öykü var bende, hiç yeni öykü üretmesem 20 kitap daha rahatlıkla yayımlayabilirim.
- Bu öyküler nerede yayımlanmıştı?
- Çoğu Akbaba'da. Bir bölümü de başka dergi ve gazetelerde. Ben bu öyküleri ele alıyorum, gerekli düzeltmeleri yapıyorum.
- İçeriğini mi?
- Yo, dilini, biraz da anlatımına el atıyorum. Son kitabımda 20 yıl önce yazmış olduğum öyküler bile var. O zaman eleştirdiğim, o zaman alaya aldığım şey şu anda yine aynı, yerinde duruyor. Duruyor ki ben rahatlıkla bu konuyu son kitabıma alabiliyorum... (Muzaffer İzgü ile Mülâkat, H. Çetinkaya, Cumhuriyet, 19.08.1981)

FABL

Fabl: Fabl, kahramanları olan hayvanların insanlar gibi konuştuğu ve düşündüğü manzum masallara denir. Fablların amacı hayvanlar veya insan dışındaki diğer varlıklar üzerinden insanlara bir ders vermektir. Bilinen en eski fabl örnekleri Beydeba'nın "Kelile ve Dimne"si ile Ezop (Aisopos) Masallarıdır. Batı'da ise La Fontaine bu türdeki en meşhur yazardır. Türk edebiyatında Şeyhî'nin "Harname" adlı eseri ilk fabl örneğidir. Bu eserde düşüncesizce hareket eden bir eşeğin başından geçenler manzum olarak anlatılmıştır.

www.z-turkce.com

Fabl Türünün Özellikleri:

- Masalların kahramanları genellikle hayvanlardır.
- Bu sebeple fabl türüne "hayvan masalları" da denir.
- Fabllarda hayvanlar ve bitkiler konuşturulduğu ve davranışlarıyla insanlara benzetildiği için teşhis ve intak sanatları göze çarpar.
- Fabl türü masalların insanlara bir ders verme, eğitme amacı vardır.
- Fablların sonunda kıssadan hisse bölümü vardır.

Örnek Fabl: Eski zamanlarda bir gölde yaşayan iki ördek ile onların sıkı dostları bir kaplumbağa varmış. Bir gün gölün suyu çekilmiş ve ördekler için artık gölde yaşama imkanı kalmamış. Gölden gitmeye karar veren ördekler vedalaşmak için kaplumbağanın yanına gelmişler. Suların çekildiğini, artık burada yaşayamayacaklarını belirtip "Hadi bize eyvallah!" demişler kaplumbağaya. Kendi hayatından endişeye kapılan kaplumbağa dostlarına yalvarmış, onlardan yardım istemiş. "Aman dostlarım! Ne olur beni de yanınızda götürün. Bu sazlığın kuruması, esas benim için kötü. Çünkü ben gemi gibiyim, su olmayınca biterim. Ama siz, her yerde rahatlıkla yaşayabilirsiniz. Ne olur beni de götürün!" Ördekler bunu kabul etmişler. Kaplumbağa "Beni nasıl taşıyacaksınız peki?" diye sormuş arkadaşlarına. "Uzun bir çubukla." demiş ördeklerden biri ve eklemiş. "Biz çubuğun iki ucundan tutarız, sen de ağzınla ortasından tutarsın. Bu şekilde havalanıp seni de götürürüz. Ama sakın seni görünce laf eden, dedikodu yapan insanlara kanıp da onlara cevap yetiştirmeye kalkışma. Yoksa düşüp parçalanır, ölürsün." diye sıkı sıkı tembih etmişler. (Kelile ve Dimne'den)

Hazırlayan: Dirse Han

Kaynak: <https://www.z-turkce.com>